

Don Miho Pešić – dubrovački slikar 18. stoljeća i njegovo doba

Vinicije B. Lupis

Državni arhiv Dubrovnik

Izvorni znanstveni rad – UDK 75.Pesic, M.
930.85(497.5 Dubrovnik)»17«

4. 12. 2001.

O dubrovačkom svećeniku don Mihi Pešiću do sada se pisalo samo kao o autoru jedine domaće karte Dubrovačke Republike¹ i diplomatu.² Ovu kartu (109 x 40,5 cm) je 1746. godine don Miho Pešić poklonio svećeničkom zboru Sv. Petra u Dubrovniku čiji je i sam bio član. To je zapisao sljedećim riječima: »Hanc Legum Ragusinarum Collectionem Venerabili Congregationi Presbyterorum Sancti Petri in Cathedra Michael Pescich eorundem Socius et Consorts In perenne Suoi amoris et obsequij testimonium. Libens donavit Anno Sal(utis) MDCCXLVI«. U zapadnom kutu zemljovida je iznad kartuše lik sv. Vlaha u biskupskom ornatu. Desnom rukom blagoslivlja. U lijevoj ruci nosi grad

Autor se bavi likovnim opusom dubrovačkog svećenika don Miha Pešića, zanimljive pojave dubrovačkog XVIII. stoljeća. Do sada se o njemu pisalo kao o kartografu i diplomatu, a na osnovu sačuvane oporuke i pronadenih portreta u dubrovačkom dominikanskom samostanu i rukopisnih knjiga u Državnom arhivu u Dubrovniku zakružila se slika o ovom heraldičaru i portretistu visokih dubrovački crkvenih prelata i diplomata. Don Miho Pešić nije bio osamljena pojava u domaćem baroknom slikarstvu, stoga autor donosi više do sada nepoznatih ili gotovo nepoznatih imena dubrovačke barokne likovne scene što je prethodila dubrovačkom slikarskom »trolistu« baroknog klasicizma.

uz prislonjeni biskupski štap. Sjedeći lik sv. Vlaha s piramidalnim modelom Dubrovnik tipične je barokne stilizacije za svečeve likove na državnoj zastavi, po-

¹ G. A. Škrivanić, *Karta Dubrovačke Republike od Mihajla Pešića*, Istorijski časopis, Ogranak Istorijskog instituta SAN, VIII, Beograd, 1959., str. 255-261.; J. Lučić, *O Kartografiji u Dubrovačkoj Republici*, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 26., Dubrovnik, 1988., str. 125-134.

² G. A. Škrivanić, *Dnevnik Dubrovčanina Mihajla Pešića o Požarevačkom mirovnom kongresu 1718. god.*, Srpska akademija nauka, Gra., knj. VII., Istoriski institut, knj. 6., Beograd, 1952., str. 2.

sjednut je na zanimljivo prijestolje sastavljeno od stiliziranih vitica. Ovaj svečev prikaz iznad kartuše s posvetnim natpisom i likom morske nemani (dupin?) u dnu treba shvatiti kao državni simbol. U sredini, pri dnu, grb je Republike sa krunom i prekriženim mačevima. U donjem istočnom kutu je oznaka ruže vjetrova. Označene su državne granice (*confini dello stato*) i pojedina područja kapetanija i knežija; nazivi mjesta i ostali toponimi. Svakako da se u izvjesnom smislu može govoriti o likovnim kvalitetama ovog zemljovida kao rijetkog sačuvanog domaćeg kartografskog poduhvata XVIII. stoljeća.

Udruzi dubrovačkih svećenika »San Pietro in Cathedra« don Miho Pešić ostavio je i sve zakonske i povijesne knjige koje je sam napisao, kako saznajemo iz njegove oporuke.³ Na osnovu likovne kakvoće i rukopisa možemo mu pripisati i poznati grbovnik iz Državnog arhiva u Dubrovniku, poznat pod nazivom »Sarakin grbovnik«. Na početnoj stranici rukopisa nalazi se elipsasti žig s natpiso: »M.Dr. ZAMAGNA + RAGUSA+«⁴ uz veliki barokni monogram prekriženih slova M i P (Miho Pešić). Unutar baroknog rukopisa zakona Dubrovačke Republike nalazi se i više folija s grbovima Dubrovačke Republike, okolnih zemalja i vlastele. Grbovnik je izrađen u istoj tehnici tempere na papiru. Na devetnaest stranica naslikano je temperom na papiru 170 grbova obitelji hrvatskog plemstva, očito rađenih po starijem predlošku (o čemu sude goticizirajući oblici polja s vizirima). Možda je riječ o primjeru korištenja uzorka glasovitog Ohmučevićeva grbovnika. Pred prvim dijelom rukopisa – »Liber Croceusu« nalazi se grb Dubrovačke republike i 39 grbova dubrovačke vlastele. Što je zanimljivo i ovdje se ponavlja, kao i u drugom dijelu rukopisa, Pešićev monogram. Po srodnosti rukopisa možda bi se Pešiću moglo pripisati rukopis iz istog Državnog arhiva u Dubrovniku, a pripadao je dubrovačkoj građanskoj obitelji Katić pod naslovom »Porodice gradjanske priznate od Dubrovačke Republike s njihovim potomcima«.⁵ Na prvi pogled mu se iz dubrovačkog arhiva može pripisati i »Genealogija Antunina – genealogija _ingrija«. Pouzdano je don Miho Pešić bavio s genealoškim i heraldičkim problemima i moglo bi se za njega reći da je utemeljitelj ovih pomoćnih povijesnih disciplina u Dubrovniku. Ova zanimljiva osoba među dubrovačkim svećenstvom sudjelovala je i u dubrovačkoj diplomaciji. Don Miho Pešić je poznat i po svom dnevniku o Mirovnom kongresu u Požarevcu 1718. godine, na kojem je sudjelovao kao kapelan i sekretar dubrovačkog konzula u Carigradu Luke de Chirica.⁶ Očito

je sudjelovanje na mirovnom kongresu, gdje se raspravljalo i o sudbini njegove domovine Dubrovačke Republike, moglo ponukati don Miha Pešića da nacрта i zemljovid svoje domovine, dakle negdje oko 1718.

Don Miho Pešić je svoju oporuku sastavio (29. ožujka 1764.) par dana prije svoje smrti 2. travnja 1764. godine.⁷ Okrijepljen otajstvima svete vjere preminuo je oko ponoći i bio pokopan u kapeli Presvetog Rozarija ispred dominikanske crkve kako saznajemo iz pera gradskog župnika don Nika Škurića.⁸ Među inim predmetima ostavlja dominikanskom samostanu više portreta. Igrom slučaja ti portreti su preživjeli teške povijesne nedaće početka narednog XIX. stoljeća, kada je samostan bio okupiran od francuske i austrijske vojske i ostali sačuvani u više-manje zadovoljavajućem stanju do danas.

U dominikanskom samostanu u Dubrovniku se u hodniku prvog kata čuvaju dva portreta dubrovačkog nadbiskupa i dominikanca Rajmunda Gallanija (1722-1727.)⁹ Prvi portret (100 x 75 cm) izrađen u tehnici ulja na platnu u jednostavnom drvenom okviru predstavlja postarijeg muškarca s a soli deo na glavi i ogrnutog crnom mocetom, ispod koje je roketna obrubljena čipkom.¹⁰ Jednom rukom je oslonjen o knjigu na stoliću uz zvonce za posluđu, a drugom rukom drži crni bilet. Na prsima ima nadbiskupski križ. U gornjem desnom kutu nalazi se grb ovalnog oblika u baroknoj kartuši. Donji dio grba plave boje ispunja stablo palme, iznad je tamnomodra horizontalna greda s tri bijele zvijezde, a u gornjoj polovici grba se nalazio trokutasto

³ Državni arhiv u Dubrovniku (dalje DAD), Testamenta Notariae (dalje T.N.), sv. 80., str. 163.: »...Lasso alla sudetta venerabile Confraternità mia Erede tutti i Libri di Leggi ed Istorie di mia propria mano scritti così pure altri Libri da me scritti attinenti alla medesima, volendo che tutti questi libri siano riposti nel suo Archivio e non siano mai dal detto luogo estratti...«

⁴ Radi se o dubrovačkom vlastelinu i ljetopiscu Matu Zamanji iz XIX. stoljeća.

⁵ Ovaj je rukopis naknadno dobio naziv na hrvatskom jeziku, a radi se o kombinaciji starijeg i novijeg dijela rukopisa nanovo ukoričenog.

⁶ Catalogo dei libri rari, manoscritti e membranacei, appartenenti alla biblioteca relitta da Dn. Luca Paulović, Ragusa 1889., str.1.: »5 – Pesich Michele – Giornale fatto da me M. P. sacerdot. sec. e capellano del Sigr. Chirico console dell'Ecc. Rp. di Ragusa e primo interprete per la mediazione britannica con li due Imperii Romano et Ottomano l'anno 1718. in campo in Posciaricon a di 6. Maggio – ma.4^a«; G. A. (c)krivanić, Dnevnik Dubrovčanina Mihajla Pešića..., str. 1-2.

⁷ DAD, Matica umrlih Grad (MUG)1729.-1768., str. 251.

⁸ DAD, MUG 1729.-1768., str. 251.

⁹ D. Farlati, *Ecclesiae Ragusinae historia, Venecija, 1800.*, str. 280-281.

¹⁰ Najsrdačnije zahvaljujem na pomoći i dozvoli objavljivanja portreta prioru dominikanskog samostana u Dubrovniku padre Kristianu Raiću.

¹¹ DAD, Album Antuna Martecchinija iz 1892., str. 27.

¹² U riznici dominikanskog samostana u Dubrovniku čuvaju se barokni vrč i

polje s likom psa koji drži baklju – simbol sv. Dominka (vjera kojom će upaliti cijeli svijet) i dva tamnija polja u kutovima. Ustvari riječ je o kombinaciji grba dominikanskog reda i grba dubrovačke građanske obitelji Gallani-Jelić, kojeg poznamo iz Martecchinijeva grbovnika.¹¹ Ispod grba uz tamnu zavjesu se nalazi natpis (1727.) pisan kapitalom: »FR. RAYMUNDUS / GALLANI ORDINE / PRAEDICATORUM / OLIM ARCHIEPISCOPUS / ANCYRANUS ET IN / PATRIARCATU CONSTANTINOPOLI / VICARIUS APOSTOLICUS / POST EA ARCHEPISCOPUS / RHACUSINUS / BLASY BAKICH MARKOVICH / AUUNCULUS / OBYT RHACUSY X MARTY / MDCCXXVII AETATIS / SUE ANNORUM / LXXV«. Ispijeni starački lik prikazan je u tipičnoj pompoznoj pozi visokog crkvenog premeta. Ispod tamnih obrva žive inteligentne oči uprte su u gledatelja, a ispod stisnutih usnica je energična brada. Usprkos nevelikoj likovnoj vrsnoći portreta – što se najbolje očituje u morelijskom detalju ruku važnom za prepoznavanje autorstva na drugim umjetninama - može se reći da je ipak dočaran psihološki portret osobe vrlo zanimljivog života. Slika je u dosta lošem stanju, slikani se sloj osipa, a na više mjesta je i mehanički oštećena.

Druga portret nadbiskupa Rajmunda Gallanija (Jelića)¹² varijacija je prvog portreta, ali malo većih dimenzija (108 x 90 cm). Slika je znatno bolje očuvana, ali je oštećena uz donji rub pozlaćenog okvira. Nadbiskupov lik u crno-bijelom ruhu postavljen je ispod crvene zavjese, a u gornjem desnom kutu je isti grb, ali

samo u složenijoj kartuši iznad koje je nadbiskupski šesir s ovješanim fanonima. Na crvenom stoliću nalazi se zvono za poslugu. U ispruženoj ruci nadbiskup drži pismo s natpisom pisanim baroknom kurzivom: »Al. Mto. Illo Rro. / M. Sig. Reossmo. (Revenderissimo) Il Sig. D. Michele Pesich / Venezia«. Znatno nespretnije naslikana ruka, nego li na ranije opisanom portretu, drži crni biret. Lice nadbiskupa Gallanija doima se još ispijenije i starije od manjeg portreta. Prvi portret je bolje centriran dok je na drugom portretu nadbiskup Rajmund Gallani lošije smješten u prostoru. Svakako je znatna dokumentarna vrijednost ovih portreta unatoč njihovoj manjoj likovnoj vrsnoći. Možemo pretpostaviti da je prijateljstvo vezivalo titularnog nadbiskupa Gallanija, nadbiskupa Ancire u Maloj Aziji i dušebrižnika rimokatolika pod turskom vlasti s kape-lanom dubrovačkog konzula u Carigradu. Potpis ispi-san prepoznatljivim rukopisom don Miha Pešića na jednom od portreta omogućio nam je da obogatimo likovni opus ovog kartografa, heraldičara, bibliofila i naposljetku slikara. U istom Martecchinijevu albumu iz 1892. godine na 26-oj tabli nalazi se grb dubrovačke građanske obitelji Pesich, gdje se može prepoznati na ovalnom polju lava u propnju.

U riznici dominikanskog samostana nalazi se još jedan manji portret (20 x 15 cm) dubrovačkog nadbiskupa, također člana dominikanskog reda Arkandela (de) Lupisa (1757-1766.), izražen tehnikom ulja na bakru¹³. Nadbiskupov lik odjeven je poput ranijih portreta nadbiskupa Rajmunda Gallanija u crnu mocetu, bijelu roketu obrubljenu čipkom i crni soli deo. Na prsima mu se nalazi biskupski križ. Izraz lica odebljeg, starijeg čovjeka finih crta lica naslikan je s izvjesnom dozom ciničnosti. Pronicivi pogled uprti u gledatelja odudara od infantilno nacrtanih ruku koje drže žutu knjigu i list papira s natpisom: »Al Mo.o. R.o. Sig.or. Pron. Colm. Il Sign.or. D. Baldasar Pellich Ragusa«. Tako iz natpisa saznajemo ime dubrovačkog svećenika iz obitelji bosanskog podrijetla Balda Pelića (19. VIII. 1733. Pile - 26. III. 1799. Grâd). U gornjem lijevom kutu slike nalazi se kasniji natpis pisan baroknom kurzivom: »Fr. Archange:us de Lupis Ord:s Pred.. / Arch:us Ragusinus. / Obijt VI. Kal: Aptij. MDCCCLXVI. / Annos natus. LXXII. Mens: VI. / Das. XXIV.«. U pozadini vidi se ormar s knjigama, koji završava s suprotivnim volutama zabata. Nadbiskup Lupis nadživio za dvije godine don Miha Pešića i poput nadbiskupa Rajmunda bio je pokopan u dominikanskoj crkvi.¹⁴ Za biskupovanja ove dinamične osobe koji je bio poznat kao vrsni propovjednik, kao osamdeset i prvi dubro-

pladanj od posrebrene mjedi s ugraviranim grbovima nadbiskupa Rajmunda Gallanija (Jelića). Radi se o grbovima u bogatim baroknim kartušama i nadbiskupskim šeširima s fanonima. Okruglo polje je razdijeljeno središnjom gredom na kojoj se nalaze dvije stilizirane ruže i stilizirani ljiljan, dok se u gornjem polju nalazi šestokraka zvijezda, a u donjem stablo palme. Dakle radi se o posve drukčijem grbu od onog na portretima, koji su varijacija grba dominikanskog reda.

¹³ D. Antun Liepopili, *Obrednik dubrovačke Republike*, List Dubrovačke biskupije, br. 6., Dubrovnik, 1912., str. 72.: »Pokop Nadbiskupa Pri smrti fra Arhangleja de Lupis Vlada piše Pres. Zuzzeri, Nadbiskupu Sofije, ovaj list. Jutros se je preselio na bolji život Pres. i Prepošt. M.r. Nadbiskup naš fra Arhangjel de Lupis, te imajući se obaviti na 11. travnja običajno opijelo želi se, e bi i V.G. Pres. i prepošt. istomu prisustvovao. To Vam javljam, e bi mogli stignuti amo na vrijeme za to, te iščekivajući Vas željno želimo Vam svako dobro, te se nazivljem..Dubrovnik, 27/3. 1766. (On se je nalazio na Brsečinama)... D. Peru Budmani, biskupu Stonjskom pišaše: Bivši jutros preminuo Pres. Prep. Prag. Nadbiskup naš fra Arhangjel de Lupis, te će se svečano opijelo vršiti na 11. dojudučega, želimo da i V.G. Prepošt. dogje i prisustvuje istom po običaju. Zato se istodobno daje nalog g. knezu, da Vam pripravi brod za to kud Vi zapovidite. Iščekivamo Vas dakle željno, i želeć Vam svako dobro. Dubrovnik, 27/3. 1766.«.

¹⁴ DAD, Matica umrlih Grad 1729.- 1768., str. 266.

vački nadbiskup, po kronotaksi, bio je postavljen barokni oltar sv. Ivanu Nepomuku u dubrovačkoj prvostolnici, a 1766. godine održan je dijecezanski sinod. O ovom velikom oltaru sv. Ivana Nepomuka do sada se pisalo da se radi o donaciji đakovačkog i srijemskog biskupa Nikole Josipa Šivovića iz sela Karmen u Podgorju iznad Orebića na poluotoku Pelješcu. Ipak ovaj ugledni crkveni prelat s Pelješca nije darodavac današnjeg oltara, nego očito nekog manjeg i danas nesačuvanog koji je bio oltarnom palom.¹⁵ Darodavac ovog velikog mramornog oltara je dubrovački kirurg i liječnik Lorenzo Giromella. On je 10. svibnja 1776. sastavio javno-privatni akt s upravom riznice katedralne da će u roku do četiri godine o svom trošku nabaviti oltar po nacrtu od finog kararskog i afričkog mramora s figurama Nade, Vjere i sv. Ivana Nepomuka od bijelog mramora u vrijednosti 1550. mletačkih cekina.¹⁶ Očito je da je za biskupovanja Arkandela Lupisa bio postavljen jedan skromniji oltar, a kasnije se zaboravilo na stvarnog darodavca, dubrovačkog kirurga koji je umro osamljen i bez obitelji 1811. godine.¹⁷ Nad Arkandelovim grobom je stajao natpis: »ARCHANGELO DE LUPIS ARCHEP / RAGUS. CATERIS QUE EX ORDINE / PRAESULIBUS PP. PP. PP. AD. MDCCLXVII.«¹⁸ Don Baldo Pelić je bio osobni tajnik dubrovačkog nadbiskupa Arkandela Lupisa i on je 17. veljače 1767. sastavio popis imovine preminulog nadbiskupa. Među dragocijenostima nabraju se tri naprsna biskupska križa, od kojih je jedan poklon jednog kardinala, jedan je nasljeđen od nadbiskupa Hijacinta Miljkovića, a treći za svečane prigode od zlata.¹⁹ Ovaj portret nadbiskupa Arkandela Lupisa izuzetno je dragocjen je nadopunjava galeriju dubrovačkih nadbiskupa i svjedoči o težnji dubrovačkog svećenstva da se bave slikarstvom, bilježeci važne likove dubrovačkog društvenog života. Ovaj portret je zasigurno bio poklon nadbiskupa namjenjen osobnom tajniku kao uspomena ili nalik cabinet portretima – fotografijama XIX. stoljeća intimne naravi, a nesumnjivo je djelo don Miha Pešića izvedeno za svog nadbiskupa. U svojoj oporuci don Miho Pešić na str. 163. notarske knjige doslovce veli: »Dichiaro, che li due ritratti, che sono nella mia Stanza, uno di B. M. Monsig. Gallani e l'altro mio, se gradirà l'illmo. Monsig. Arcivescovo F. Arcangelo de Lupis mio Padrone riceverli, e ponerli in Sala del suo Palazzo volentieri glielie lasso.....«.²⁰ Dakle očito je da trebamo tražiti još jedan portret našeg don Miha Pešića, a očito je jedan od dva portreta nadbiskupa Gallanija poklonio po svojoj smrti, ali možemo pretpostaviti da je manji bio već ranije naslikao i poklonio. Detaljnim

pregledom dubrovačkih crkava, okolice i samostanskih riznica sigurno bi se našlo još dijela ovog zanimljivog umjetnika koji je mogao slikati i oltarne pale za siromašnije crkve dubrovačke okolice kruteći svoju dokuću nasladama slikanja.

U dubrovačkom dominikanskom samostanu nalazi se ovalni portret dubrovačkog nadbiskupa i također pripadnika dominikanskog reda Hijacinta Miljkovića (1752- 1757.) smješten u štuko okvir iznad natpisa u samostanskom kapitolu.²¹ Ispred zelene draperije u profilu smjestio se lik ćelavog i ružna muškarca s papagajskim nosom, visokih jagodica, odjeven u isto nadbiskupsko ruho s bojama dominikanskog reda. Bijela roketa s čipkastim obrubom zvonoliko se širi, tvrdo naslikanih pregiba. Jednom rukom opruženom na stoliću s prstenom oslanja se, a drugom drži knjigu. Tvrdoća izraza i fizionomija (poput mletačke karnevalske maske) zakrivljenog nosa potvrđuju domaći rad prepoznatljivog likovnog govora. Don Miho Pešić je iznova zabilježio osebjuni lik ružnog muškarca u dubrovačkom portretistici. Jedna kopija ovog portreta iz

¹⁵ C. Fisković, *Doprinos biskupa Đivovića dubrovačkoj likovnoj baštini*, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku XXVIII., Dubrovnik, 1990., str. 71-98.

¹⁶ DAD, *Miscellanea*, XVIII., Varia, bez broja: »Ragusa adi 10. Maggio 1776. Per questa privata Scrittura da valere come Publico Instrumento come se fosse fatta per mano di Publico Cancelario ò Notaro da non denunziarsi in articolo mortij di dedicara, de l'illmi Sign(i) S. Matteo Nicol ò di S. Gio. Luca Domenico Paolo di Gozze, S. Orsatto Savino di Ragnina Procuratori di S. Maria aggiore di questa Eccm. Republica di Ragusa da una parte, e dall'altra al Sig. Dottore Lorenzo Giromella Professore della Chirurgia vengono tra di loro all'infratto accordo con li sequenti patti, e condizioni.

Il. Sig. D.re Lorenzo Giromella s'obbliga con tti. suoi beni presenti, e futuri de in termine di quattro anni prossimi venturi, ò tanto prima condurra, ò farà condurre a spese sue proprie un'altare di Marmo da erigersi ad Onore di S. Gio. Nepomuceno nella Capella grande di questa Cattedrale di Ragusa dirimpetto all'altare di S. Bernardo condurre a proprie spese. Maestri, e Professori per ponerlo ò suo luogo con perfezionare intieramente per ogni parte il detto Altare, senza di soprannominati Sig. Procri. siano obbligati somministrarli altro deli soli ferramenti necessari per legarlo calcina, e corde de occorreranno per meterlo a luogo, ed un Maestro Murattore con uno, ò due Manuali; obbligandosi pure il do. Sig. Giromella di fare lavorare il sudto.altare in .lo, eper tto. un forme al disegno, che si conservaappo. li sudi. Signi. e da lui sottoscritto la copia del quaaale disegno ò stata consegnata al do. Sig. Giromella, ò riserva della Statua del santo e del suo Nidio, che si trovano nel do. disegno; i statua e nidio non devono essere eseguiti, ne compresi nel presente accordo, dovendosi in suo luogo ponere dalli Sigi. Procri. il Quadro del Santo; il quale Altare dovrò essere interamente formato, ed esequito di Marmo bianco fino di Carrara, colle quattro Collone, d' intiero Diametro, e colle Rimesse d'Africano e con tti. quelli quell' altri Rimessi, quali ricercherà il disegno, ed il lavoro, come pure le due statue laterali da farsi di marmo bianco statuariao, quali dovranno rappresentare una la Fede, e l'altra la Speranza li suoi intagli, capitelli, e tti. l'altri lavori siano, ed essere debbano eseguiti, e lavorati per ogni parte con ultima perfezione, ed arte delli più insigni Professori di scultura e tagliapietra, ed in specie, de tti. li marmi, etto.

XIX. stoljeća čuva se u samostanskom hodniku na prvom katu.

Zašto domaći dubrovački nadbiskupi nisu naručili portrete kod putujućih stranih potretista nego kod domaćeg slikara amatera, svećenika don Miha Pešića ostaje tajnom? Novac zasigurno nije bio razlogom. Svakako najlošiji potret iz ove skupine je nadbiskupa Arkandela Lupisa s naknadno dopisanim natpisom u gornjem kutu, skromne dimenzije i tehnika ulja na bakru idu u prilog njegovoj nedojmljivosti.

Možda bi se ali vrlo dvojbeno za sada don Miha Pešiću mogla pripisati i pomorska zavjetna slika Gospe od Milosrđa iz Pomorskog muzeja u Dubrovniku, koja raširenih ruku i plašta zaštićuje bogati jedrenjak tipa nave s dubrovačkom zastavom i grbom dubrovačke obitelji Saraca.²² Gospa od Milosrđa prikazan je po hibridnom ikonografskom tipu simbioze bizantske Platytere sa zapadnjačkom Bogorodicom zaštitnicom s plaštem i s likom Djeteta – Krista – Emanuela u mandorli na prsima. Na naslikanom svitku je molitva Gospe od Milosrđa za izbjavljenje od neprijatelja i morskog vala i natpis koji kazuje o blagoslovu slike od

dubrovačkog nadbiskupa Arkandela Lupisa 13. ožujka 1758. godine. U prilog našoj pretpostavci idu prepoznatljiva stilizacija grba poput onih iz Sarakina grbovnika i grafija posvetnog natpisa.

Dokumentarnost i izvjesna iskrenost odlike su portretnog slikarstva don Miha Pešića koji je otvorio jedno zapretno poglavlje dubrovačkog likovnog života prve polovice XVIII. stoljeća.

Don Miho Pešić nije bio jedini slikar svećenik u Dubrovačkoj Republici, to je bio i don Anto Cibilić iz Županjeg Sela s poluotoka Pelješca, svećenik Stonske biskupije i dugogodišnji župnik u Donjoj Vrućici (1758-1796.), od kojega je ostalo sačuvano više oltarnih pala slikanih u tehnici tempere na kamenu i to u crkvi Sv. Ivana u Prizrini, župnoj crkvi u Donjoj Vrućici i crkvi Sv. Kate u Oskorušnom građenoj prije 1754. godine.²³ Oltarne pale tipične su barokne složene kompozicije s više svetaca, određene likovne kvalitete i dokumentarnosti, zanimljive jer su djelo slikara-amatera i k tome svećenika. Moramo se prisjetiti i činjenice da je dubrovački slikar Mattei vjerojatno naslikao baroknu kopiju stare slike Gospe od Milosrđa²⁴ i da u konavoskoj crkvi Sv. Srđa i Baka u Pridvorju postoji barokni prikaz Gospe od Milosrđa s prikazom konavoskih seljaka u onodobnoj nošnji, djelo nepoznatog domaćeg slikara. Isto tako jedan nepoznati slikar 1732. godine potpisao je poliptih iz crkve Sv. Nikole nad Oskorušnim na poluotoku Pelješcu, a tom istom slikaru bi trebalo pripisati i oltarnu palu iz crkve starog Sv. Petra u Banjoj kraj Slanoga.

Svakako treba se osvrnuti i na do sad posve zanezarene slike dubrovačkog XVII. i XVIII. stoljeća. Riječ je o »umjetnosti malahnih pengača« koji su svojim umjetninama ispunjali domove dubrovačkih pučana i vlastele, kao i crkve i kapele dubrovačke nadbiskupije. Poznati su bili od državnih dubrovačkih slikara Giovanni Leoni, Giorgio Valenti, Luka i Andrija Pignatelli (Lopižić).²⁵ Andrija Pignatelli je potpisao jednu svoju oltarnu palu 1802. godine u crkvi Sv. Marka i Martina u Ponikvama, a mogu mu se pripasti oltarne pale u Gospi Luncijati u Ponikvama, Sv. Luki u Ibaći, Sv. Mihajlu na Lapadu i dvije oltarne pale u župnoj crkvi na Kalamoti.²⁶ O oltarnoj pali bočnog oltara Gospe od Crnog Brda (poznato svetište pomoraca iznad Livorna u Italiji) u staroj župnoj crkvi Sv. Mihajla na Lapadu in arboribus, koju je Andrija Pignatelli naslikao za lapadskog župnika Voića 1790. godine može se reći da ipak odskače o svih likovnih zadataka koje je s više ili manje uspjeha odradivao i da posjeduje likovne kvalitete.²⁷ Andrija Pignatelli je 1799. godine naslikao oltarnu palu

il lavoro in tta. l'opera dell'altare debbono essere lustrati quanto più è possibile a tta. maggiore perfezione, intendendosi pure ò ...«. Ovdje se donosi dio dokumenta napisanog na četiri stranice i ovjerenog od svjedoka, troje tezorijera i nadbiskupova tajnika, te okončanog 18. veljače 1778. godine.; Ante Dračevac je očito sličan dokument krivo protumačio jer ovdje nema nigdje spomena o biskupovi legatu za ovaj oltar.; Ante Dračevac, *Dubrovačka katedrala*, Zagreb 1988., str. 38.

¹⁷ DAD, 10.1., *Testamenta notariae 91.*, str. 92-92. Kirurg Lorenzo Giromella umro je 9. III. 1811. godine bez nasljednika i svu svoju imovinu ostavio je svojim sluškinjama – sestrama Anici i Mariji Nikole Švaga iz Konavala. Ovaj dubrovački liječnik i kirurg zasigurno je mogao zaraditi tu veliku količinu novca potrebnog da se podigne veliki oltar u katedrali, a o njegovom liječenju saznajemo iz drugih arhivskih serija.; DAD, 26.1. *Diversa notariae 26/144* (1764-1781.), str. 97., 19. IX. 1772. Sklapa ugovor o liječenju priora benediktinskog samostana Sv. Marije na Mljetu fra. Anselma Antice.

¹⁸ D. Farlati., o.c., str. 281; nadgrobna ploča danas se čuva u lapidariju Društva prijatelja dubrovačke starine uz crkvicu sv. Luke pokraj dominikanskog samostana.

¹⁹ DAD, *Acta Sanctae Mariae Maioris XVIII.st.*, sv. 136., br. 430.

²⁰ DAD, T.N. 80., str.163.

²¹ V. B. Lupis, *Sakralna baština Stona i okolice*, Ston 2000., str. 43-44.

²² A. Kisić, *Zavjetne slike hrvatskih pomoraca*, Zagreb, 2001., str., 60, 62 i 63.

²³ V. B. Lupis, *Pelješka župa – u povodu 600. obljetnice župne crkve Uznesenja Marijina u Kuni*. Kuna, 1996., str. 14.

²⁴ V. Gjučić-Bender, *Poliptih Gospe od Milosrđa u Dubrovniku*, Likovna kultura Dubrovnika 15. i 16. stoljeća, Zagreb, 1991., str. 214-221.

²⁵ V. B. Lupis, *Novopronađena zastava sv. Vlahu u Žuljani na Pelješcu*, Naše more 44 (5/6), Dubrovnik, 1997., str. 283-285.

²⁶ V. B. Lupis, *Sakralna baština Stona i okolice*, Ston, 2000., str. 128.

²⁷ V. B. Lupis, *Zavjetne slike peljeških pomoraca u Italiji*, Naše more 47 (5-6), Dubrovnik, 2000., str. 230-234.; C. Fisković, *Franjevačka crkva u samostanu Orebičima*, Spomenica Gospe od Andela u Orebičima 1470 - 1970., str. 78.; Z. Šundrica, *Nepoznati majstori – o dubrovačkim konzularnim i brodskim patentima i njihovim majstorima*, Dubrovnik 5., Dubrovnik, 1973., str. 56.; I. Gugić, *U zagrljaju grada Dubrovnika*, Trogir, 1980., str. 36.

sv. Nikole za crkvu sv. Stjepana u Orebiću. Također Andriji Pignatelliju se može pripisati oltarna pala iz crkve Sv. Petra u Potomju na poluotoku Pelješcu i dva portreta, od kojih je jedan kapetana iz obitelji Radović također iz Potomja, a drugi Bartula Jerolimova Lazarovića iz Stankovića Sela kraj Orebića i državna zastava Dubrovačke Republike nekada u vlasnosti obitelji Skorić-Jugović iz Kućišta.²⁸ Pišući o zavjetnim slikama i njihovim slikarima Anica Kisić je primjetila da za siromašne slikare, koji su primali raznolike narudžbe sasvim obrtničke razine da bi zaradili »kruh naš svagdašnji«, bilo je u Dubrovniku XVIII. stoljeća dosta posla. Tako je već spomenuti Andrija Pignatelli, a isto tako kao Luka Pignatelli na primjer, državni slikar patenata, oslikavao i prozorska stakla, klupe i dekoracije u državnim kancelarijama, slikao zastave za tvrđavu Lovrijenac, zemljovide i grbove, a bavio se čak i restauriranjem slika. Već spomenuti Giovanni Leoni obavljao je popravke scene u kazalištu, crtao tlocrte grada, državne patente i zastave.²⁹

Do sada su bili posve nepoznati: Josip iz Rijeke Dubrovačke (sredina XVII. stoljeća)³⁰, Frano »pictor« (druga polovica XVI. st.)³¹, Adrijan Bernardov (prva četvrtina XVII. st.)³², Alexandar Cigni iz Urbina (oko sredine XVII. st.)³³ i Petar Regnić³⁴. Stijepo Glumac se je pak potpisao i na dvije oltarne pale iz dubrovačke prigradске crkve sv. Andrije na Pilama 1783. godine. Na jednoj od oltarnih pala prikazana je Gospa od Karmena sa sv. Dominikom, sv. Rokom i Dušama od Čistilišta, a na drugoj sv. Petar i sv. Antun s Djetetom Isusom. Obje oltarne pale rađene su po grafičkim predlošcima, a najzanimljiviji detalj oltarne pale sa sv. Petrom su veliki drveni stol u prvom planu kompozicije i pejzaž. Stijepu Glumcu je bliska i oltarna pala Gospe Karmelske s bočnog oltara u crkvi Sv. Lazara Uskrsloga u mjestu Pločice u Konavlima, kao i manja slika Gospina u istoj crkvi. U detaljima ovi skromni umjetnici su davali izvjesnu svježinu. Stijepo Glumac bio je član bratovštine obrtnika od 1776. do 1790., iste one koje je bio i Benko Stay (1650-1687.), koji se trebao okušati i u prikazima bitke Jana Sobjeskog, poljskog kralja, s Turcima.³⁵

Dubrovačkom slikaru ranog XVIII. stoljeća Petru Matteiju nesumnjive likovne vrsnoće pripadaju glavne oltarne pale iz župne crkve u Malom Stonu, Pločicama, Pridvorju i Žuljani na bočnom oltaru, kao i dvije slike iz dubrovačkog dominikanskog samostana i jedna iz benediktinske crkve sv. Marije na Mljetu (Gospe od Laga). Također se Petru Matteiju može pripisati i oltarna pala na glavnom oltaru crkve sv. Jakova u

Dubrovniku. Kod veće slika s prikazom Bogorodice s Kristom, sv. Ivanom i sv. Jerolinom prepoznajemo sve odlike one težnje ka lijepom, udaljavanju od stvarnosti, nježnog inkarnata i odmjerenosti u formi. Ovog slikara nikako ne smijemo ispustiti jer pejzaži poput onog u Pridvorju s prikazom Kneževa Dvora ili u Malom Stonu, a naročito svježi mladenački likovi sv. Srđa i Baka u Pridvorju zahtjevaju našu kudikamo veću pozornost. Temeljiti terenski rad i kataloška obrada slika za sada još neimenovanih slikara pružiti će tek objektivniji uvid u likovnost XVII. stoljeća izuzetno teškog bilo ekonomski ili politički za Dubrovačku Republiku ili posljednjeg sjaja i gospodarskog poleta XVIII. stoljeća. Biti će to težak rad pregleda brojnih crkava i samostana sa spoznajom da se ne traže velika imena nego samo realnost uvida u umjetnost prošlosti. Ista ta Republika, koja je brinula o dubrovački kapelama i crkvama u Smirni, Carigradu³⁶ i Genovi³⁷, poslije svakog pohoda crnogorsko-hercegovačkih pljačkaša i elementarnih nepogoda obnavljala je crkve i samostane dubrovačke okolice, a posao obnove spomenika i njihove opreme vjerovala domaćim umjetnicima. Najljepši primjer sačuvan je u arhivskoj seriji Državnog arhiva u Dubrovniku Fabbriche broj 114. – Obnova crkava u Konavlima 1658. godine: kod Giuseppe (Josipa) Denesea slikara naručuje se oltarna pala s prikazom Pohoda za crkvu Gospe od Luga, kod slikara Miha Jerova oltarna pala Blagovjesti za crkvu u selu Lovorno, te kod drvodjelca Maroja Zita dva oltara za crkve u Lovornu i za crkvu Sv. Ivana u Bačevu Dolu.³⁸

Posebni atributivni problem vezan je uz pokušaj grupiranja više slika dubrovačke okolice uz nepoznatog dubrovački slikara (»Mato...«), autora ciklusa slika iz

²⁸ V. B. Lupis, *Pelješka župa...*, str. 57.

²⁹ A. Kisić, o.c., str. 66.

³⁰ DAD, T.N. 69., str. 38-39

³¹ DAD, T.N. 44., str. 30

³² DAD, T.N. 58., str. 23

³³ DAD, T.N. 64., str. 147-147

³⁴ DAD, T. N. 24., str. 57-58

³⁵ DAD, XXII – 1/14. Matricula degli Artisti.

³⁶ I. Šišević, *Dubrovnici u Carigradu, Beritićev zbornik*, Dubrovnik, 1960., str. 5-18. Oltar sv. Vlaha s prikazom Dubrovnika se nalazi u katoličkoj crkvi Sv. Jurja na Galati u Carigradu.

³⁷ V. Ivančević, *O Dubrovčanima u Genovi u drugoj polovici XVIII. stoljeća*, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku X/XI., Dubrovnik, 1966., str. 363-418.; K. Prijatelj, *Slika sv. Vlaha u Genovi*, Dubrovnik br. 3, Dubrovnik, 1970., str. 103-105.

ukinutog dominikanskog samostana u Vignju i Broca kraj Stona.³⁹ Jednom drugom domaćem slikaru XVII. stoljeća sličnog kolorita treba pripisati oltarnu palu Gospe od Rozarija iz župne crkve Sv. Nikole u konavoskoj Dubravci. Bilo bi teško danas pobrojati sva spominjanja slika u oporukama dubrovačkog notarijata, ali za barokni period je zanimljiv i ilustrativan jedan slučaj iz kojeg možemo povući paralelu o brizi da poklonjene umjetnine budu i dostojno čuvane. To je primjer kada svećenik Božo Menčetić 1721. godine ostavlja sliku Bogorodičinu da se postavi nasuprot kora u crkvi Sv. Vlaha (...lascia alla Chiesa di S. Biagio un quadro della Madonna e vuole che sia posto dietro Alt(are) Magg(iore) in faccia al coro...), gdje se i dan danas nalazi.⁴⁰

»Malahni pengači« slikari-obrtnici bili su prethodnica dubrovačkih klasicističkih slikara druge polovice XVIII. stoljeća: Petra Katušića, Rafa Martinija i Carmela Reggia. Svakako ovdje je izostavljen Petar Mattei (1670-1726.)⁴¹, zanimljiva pojava dubrovačkog baroknog slikarstva prve četvrtine XVIII. stoljeća i kratka nazočnost Tripa Kokolje s tragovima u dominikanskom i franjevačkom samostanu.⁴² Kruno Prijatelj je Matteija okarakterizirao kao ne velikog majstora, ali dobar je poznavao zanata, koji je osjetio dah i ugođaj stila svog vremena i imao neke diskretne osobne crte. Njegovom opusu bi se trebalo pripisati više oltarnih pala iz Pridvorja, Žuljane, Pločica, dominikanskog samostana i Malog Stona. Svakako Matteijeva oltarna pala iz benediktinske crkve sv. Marije od Jezera (Laga) s prikazom sv. Benedikta i Bogorodicom i Krustom uokruženom anđelima. Sve karakteristike njegovog slikarske manire su na mljetskoj pali došle do izražaja: lazurni namazi maglovitog pejzaža, lepr-

šavi anđeli sladunjavog kolorita i izvjesni šablonizam svetačkih prikaza. Do daljnjeg ovaj opus ostaje nezaokruženim. Fizijonomije anđela u Žuljani na oltarnoj pali Krštenja Kristova, kao iz dominikanskog samostana su istovjetni. Pred nama predstoji još rad na zaokruživanju ove likovne osobnost dubrovačkog baroka.

Trolist baroknog klasicizma pripada posve drugom likovnom svijetu, od onog što mu je prethodilo.⁴³ »Malahni pengači« najčešće su raspolagali grafičkim listovima koji su kolali, poput grafičkih minijatura u misalima. Isto su tako bili okruženi umjetninama u dubrovačkim crkvama gdje se susreću slikari srednje i južne Italije, što je uvjetovano gospodarskim i kulturnim vezama poput: Girolama Imparata (1573-1621.), Andrea Vaccara (1598-1670.), Giovanni Angelo Caninija (1617-1664.), Francesca di Marije (1623-1690.), Domenica Peruzzinija (1602. nakon-1673.), Andrea Lillija (1555-1610.), Pietra Candelare (1679?), Mattea Pretija (1613-1699.), Andrea Borondonija (XVI/XVII. st.) i Gaetana Garcije.⁴⁴ Tada je nestajao, svijet slikara dekoratera i obrtnika što su oslikavali grednjake poput onih novoootkrivenih u Sorokočevićevu ljetnikovcu na Batali, ili u ulici Cvijete Zuzorića u staroj gradskoj jezgri ili ormare arhiva u Kneževom Dvoru. Ovaj novi segment likovnog života nadopunja dosadašnja naša saznanja o likovnom životu Dubrovnik baroknog razdoblja. Bilo je to doba kada je Dubrovnik bio glavni grad slobodne države na razmeđu istoka i zapada, grad koji je ipak pružao mogućnost rada i djelovanja domaćim slikarima, bilo da su slikali za državu diplome, zastave i ostale državne simbole ili za crkvu, plemstvo i građanstvu oslikavali namještaj i interijere kuća i palača.

³⁸ DAD, VII. Fabbriche 114., *Libretto delle spese d'avere nel restaurar le chiese in Canali del 1658.*, str. 1.

³⁹ V. B. Lupis, *Dominikanski samostan i crkva Gospe od Rozarija u Vignju*, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 36., Dubrovnik, 1998., str. 193-225.

⁴⁰ Znanstvena knjižnica Dubrovnik, Zbirka rukopisa, br. 357., *Specchio / Delle Messe / Libere, e Vincolate (e)... dei Anniversarii*, str. 30.

⁴¹ K. Prijatelj, *Restauriranje slika Petra Matteia na kora dubrovačke crkve Sv. Vlaha*, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku XXVI., Dubrovnik, 1988., str. 77-86. Autor donosi svu stariju literaturu o ovom slikaru.

⁴² DAD, T.N.75., str. 121-122. Oporuka Petra Matteija otvorena je 2. prosinca 1726. godine.

⁴³ K. Prijatelj, *Kroz povijest umjetnosti u Dalmaciji (XIII-XIX. st.)*, Studije i sinteze, Split, 1995., str. 411-439.

⁴⁴ K. Prijatelj, o.c., str. 347-354.

Foto: B. Gjučić – 1, 2, 6; Državni arhiv u Dubrovniku – 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11; N. Kuzek – 12

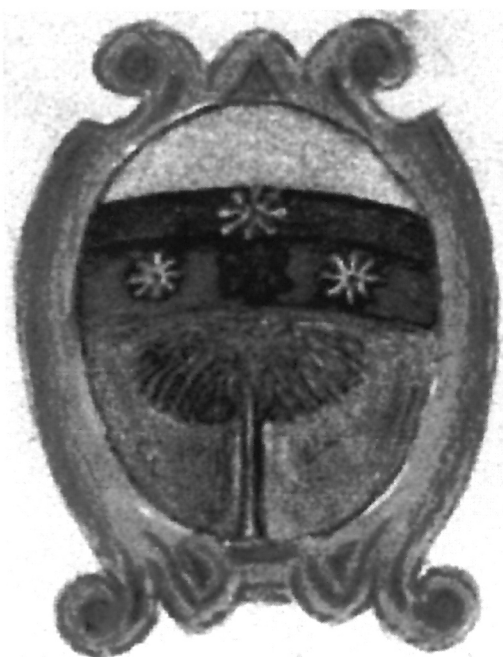

1. Manji portret dubrovačkog nadbiskupa Rajmunda Gallanija (1722-1727.) iz dubrovačkog dominikanskog samostana

2. Veći potret dubrovačkog nadbiskupa Rajmunda Gallanija (1722.-1727.) iz dubrovačkog dominikanskog samostana

3. Grb dubrovačke pučanske obitelji Gallani-Jelić iz Albuma Antuna Marecchinija (1892.)

Gallani

4. Grb dubrovačke pučanske obitelji Pešić iz Albuma Antuna Martecchinija

Pešich

5. Portret dubrovačkog nadbiskupa Arkandela Lupisa (1757-1766.), ulje na bakru, iz dubrovačkog dominikanskog samostana

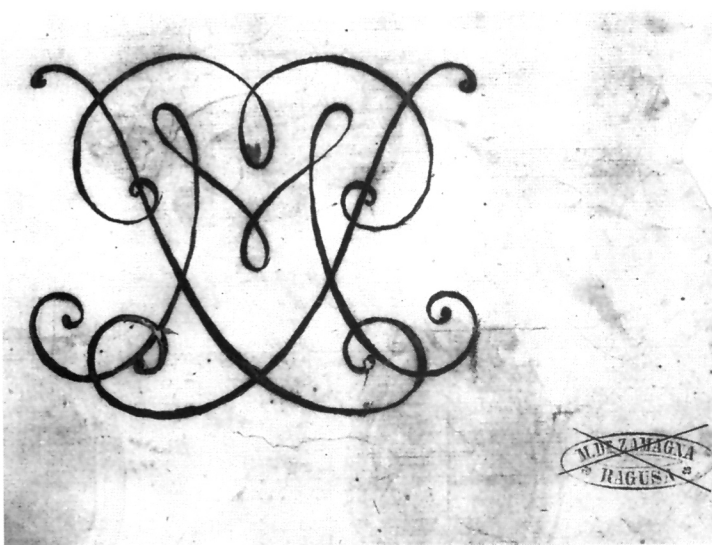
6. Portret dubrovačkog nadbiskupa Hijacinta Miljkovića (1752-1757.) iz dubrovačkog dominikanskog samostana

7. Detalj oporuke don Miha Pešića od 29. ožujka 1764.

Dichiario, che li duo ritratti, che sono nell'a
 mio Stanza, uno di B. M. Monsig. Gallap
 e l'altro mio, si gradira. L'illmo Monsig.
 Arcivescovo F. Arcangelo de Lupis mio Padrone,
 riceverti, e ponerti in sala del suo Palazzo, co
 volentieri gliel'ho fatto.

8

9

10

11. Karta Dubrovačke Republike iz 1746.

Lijevo:

8. Brodska slika Gospe od Milosrđa iz obitelji Saraka (1758.), Pomorski muzej Dubrovnik

9. Monogram don Miha Pešića iz Sarakina grbovnika

10. Grb Dubrovačke Republike iz Sarakina grbovnika

12. Vjerojatno Petar Mattei, Oltarna pala sv. Benedikta s Bogorodicom, Kristom, bendiktinska crkva sv. Marije na Mljetu

Vinicije B. Lupis
Don Miho Pešić, a Dubrovnik Painter
of the 18th Century, and His Time

The author has discussed the work of Don Miho Pešić, an interesting 18th century painter from Dubrovnik. So far he has been studied only as a cartographer and diplomat. His will and newly discovered portrait paintings, as well as handwritten books in the State Archives in Dubrovnik, have broadened the picture showing Don Miho to be also a painter of heraldic themes, and portraitist of Dubrovnik's high clergy and civil servants. Don Miho did not stand alone in the field of native Baroque painting. The author lists a number of so far unknown, or almost unknown, names of Dubrovnik Baroque painters preceding the »Trefoil« of Dubrovnik Baroque Classicism.